

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 23

Заснований в 1996 році

Рівне – 2002

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 23. — Рівне: РДГУ, 2002. — 180 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії і практики розвивального навчання, а також з питань педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН

Мітюров Борис Никифорович (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України **Бех Іван Дмитрович** (Інститут проблем виховання АПН України);

доктор педагогічних наук, професор **Будний Богдан Євгенович** (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор **Воробйов Анатолій Миколайович** (заступник головного редактора, Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України **Дем'янчук Анатолій Степанович** (Рівненський економіко-гуманітарний інститут);

доктор педагогічних наук, професор **Коваль Ганна Петрівна** (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Лисенко Неля Василівна** (Прикарпатський педагогічний університет ім. В. Стефаника);

доктор педагогічних наук, професор **Лісова Світлана Валеріївна** (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Павлютенков Євген Михайлович** (Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів)

доктор психологічних наук, професор **Пасічник Ігор Демидович** (Університет "Острозька Академія");

кандидат педагогічних наук, професор **Поніманська Тамара Іллівна** (Рівненський державний гуманітарний університет)

доктор психологічних наук, професор **Савчин Мирослав Васильович** (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

доктор психологічних наук, професор, дійсний член МАПН **Сергєєв Олександр Васильович** (Запорізький державний університет)

доктор педагогічних наук, професор **Сметанський Микола Іванович** (Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського);

доктор педагогічних наук, професор **Терещук Григорій Васильович** (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН **Тищук Віталій Іванович** (Рівненський державний гуманітарний університет);

кандидат педагогічних наук, професор **Янцур Микола Сергійович** (заступник головного редактора, відповідальний секретар, Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 3 від 31.10.2002 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10.2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31.

Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 07 — 4.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2002

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабич Н.Д. Основи культури мовлення. – Львів: Світ, 1990.
2. Байцим Н.А. Культурологічний підхід до мовної освіти // Початкова школа. – 2000. – №41. – С.2
3. Культура української мови: Довідник /За редакцією В.М. Русанівського. – К.:Либідь, 1990, – С.8-9
4. Лем С. Модель культури //Вопросы философии. – 1969. – №8. – С.49
5. Потебня О.О. Естетика і поетика слова. – К.:Либідь, 1985.
6. Хом'як І.М. Вплив мовного середовища на грамотність учнів // Традиції виховання у світовій народній педагогіці . Ч.2. – Рівне, 1995.
42. Франко І.Я. Двоязычність і дволикість //Літературно – науковий вісник. – Львів. – 1905. – Кн.4. – С.232.

Одержано редакцією 17.05.2002.

УДК:370.036
М.С.ЯНЦУР,

М.Ю.НОВОСЕЛЕЦЬКИЙ,

І.О.ДЕМ'ЯНЕНКО, І.Л.ФЕДОРОВА.

ДО ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ РІВНЕНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ.

На сторінках педагогічної преси часто дискутують стосовно проблеми адаптації студентів-першокурсників вищого навчального закладу. І це не випадково. Адже саме від розв'язання цієї проблеми залежить забезпечення високого рівня теоретичної і практичної підготовки фахівців, свідомих громадян, формування творчої особистості.

Як засвідчує практичний досвід, для першокурсника процес адаптації є досить важливим, так як характеризує етап його входження в професійну діяльність. Високі вимоги навчального процесу в асоціації з недостатньою підготовкою до самостійної роботи колишніх учнів, як і до нових форм контролю, виявляються для першокурсника особливо відчутними. Все це супроводжується і перебудовою психічних та фізіологічних особливостей студента.

Часто доводиться чути, що „студент, мовляв, не учень школи, а вже дорослий, і повинен самостійно вирішувати всі поставлені перед ним, завдання”. Але якщо проаналізувати проблему, то учень у школі – це дитина, підліток, а студент – вже доросла людина. Скільки часу відведено на “перетворення” підлітка у дорослого? Насправді цього немає взагалі. Склавши вступні іспити, колишній школяр стає студентом. І ось тут розпочинається адаптаційний період, до якого студент вже має бути готовий.

Адаптаційний період (у перекладі з латинського adaptation – пристосування) – це пристосування студента в початковий період його навчання до нових умов життя, до нового соціального середовища, перехід від позиції школяра до позиції майбутнього спеціаліста. Складний період адаптації першокурсників до нових вузівських умов потребує психологічної та педагогічної підтримки, яку може надати лише викладач, який розуміє проблеми студентів. Умовно цей процес поділяють на 3 періоди, а саме:

- **період часткової адаптації:** знайомство з вузом, факультетом, кафедрами, аудиторіями, лабораторіями, викладачами; дотримання студентами вимог внутрішнього розпорядку; вирішення побутових питань; організація процесу навчання; система заходів, спрямованих на знайомство з історією ВНЗ та традиціями ВНЗ; формування механізму пристосування з урахуванням індивідуальних особливостей; зв'язок з батьками.

- **період стійкої адаптації:** розширення кола стосунків у новому середовищі; прилучення до активного громадського життя; мотивація професійної навчальної діяльності; аналіз проблем; планування дозвілля; формування студентського самоврядування.

- **період повної адаптації:** спрямованість на свідому поведінку, успішність у процесі навчання, прийняття участі в громадській та науковій роботі.

Період адаптації можна охарактеризувати, як спосіб „навчити студента ефективно вчитися”. Післяадаптаційний період має бути спрямований на розвиток і формування високоосвіченої творчої особистості.

Адаптація студента-першокурсника до умов вищого навчального закладу здійснюється у двох взаємопов'язаних напрямках [10]. Це, по-перше, адаптація до нових форм і методів навчальної діяльності і, по-друге, моральна адаптація, під якою ми розумітимемо зміни у сфері моральних почуттів особистості, пов'язаних з перебудовою поведінки і діяльністю в нових умовах. Зрозуміло, що моральні колізії цього періоду залежать від цілого ряду особистих якостей, що сформувалися до вступу у ВНЗ [7].

Адаптація – це процес, по-перше, безперервний, так як не зупиняється жодного дня, а по-друге, змінний, оскільки навіть впродовж одного дня відбувається зміна різних видів діяльності: навчання спілкування, самосвідомість. Диференціація студентів першокурсників в групах не завжди допомагає їх адаптації [6].

Важливо відзначити, що адаптація дає можливість особистості не лише пристосуватися до нових умов, але і сформувати нові способи поведінки для подолання труднощів і успішної діяльності, які, як стверджують М.І.Дьяченко і А.А.Кандилович, мають індивідуальний характер і складаються в процесі накопичення і вдосконалення досвіду [3]. Адаптація компенсує недостатність звичної поведінки в нових умовах, створює можливості оптимального функціонування особистості. Якщо ж адаптація не відбулася, особистість відчуває внутрішній дискомфорт, що приводить до ускладнень у навчанні та інших видах діяльності. Більшість дослідників схиляються до того, що процес адаптації можна визначити як “процес включення особистості в нове для неї соціальне середовище, становлення його діячем, активною функціонуючою частиною, об'єктом і суб'єктом відносин цього середовища, перетворення нового середовища найближчого оточення в засіб життєдіяльності, сферу, додаткову сутність людини”[2].

Ми розглядаємо адаптацію в контексті соціалізації особистості, процесу, що дає можливість людині зайняти своє місце в суспільстві, розвиваючись від асоціального стану немовляти до життя як повноцінного члена суспільства. Як показано в роботах Л.С.Виготського. І.С. Кона, О.М. Леонтєва, соціально-психологічним змістом “соціальної адаптації можна вважати зближення цілей і ціннісних орієнтацій групи та індивіда, який до неї входить, засвоєння ним норм, традицій групової культури, входження в ролеву структуру групи”[1].

Отже, адаптацію можна також визначити як метод засвоєння індивідом соціального досвіду нового середовища активного відтворення системи соціальних зв'язків. Надзвичайній різноманітності соціального досвіду не змінює головний принцип, спосіб його засвоєння, що робить це засвоєння взагалі можливим [4].

Соціальна адаптація передбачає активне і оптимальне пристосування індивіда до умов нового соціального середовища, а соціальна автономізація – реалізація сукупності установок на себе, стійкість у поведінці і відносинах, що відповідає уявленню особистості про себе, її самооцінці. Розв'язання проблем соціальної адаптації і соціальної автономізації регулюються суперечливими мотивами „Бути з усіма” чи „Залишатися самим собою” [6].

Розрізняють кілька форм соціальної адаптації. Дезадаптація характеризується не диференційованістю цілей і видів діяльності людини, звуженням кола її спілкування і розв'язуваних проблем, і, що особливо важливо, неприйняттям норм і цінностей нового соціального середовища, а в окремих випадках – і протидія їм. Пасивна адаптація має на увазі те, що індивід приймає норми і цінності, за принципом „Я – як усі”, і не прагне що-небудь змінити, навіть якщо йому це під силу. Пасивна адаптація проявляється в наявності простих цілей і неважких видів діяльності, але коло спілкування і розв'язуваних проблем ширше, у порівнянні з рівнем дезадаптації. Активна адаптація насамперед сприяє успішній соціалізації в цілому. Індивід не тільки приймає норми і цінності нового соціального середовища, але і будує свою діяльність, а, відповідно, і відносини з людьми на цій основі. При цьому в такій людині нерідко формуються все нові і нові різноманітні цілі, але провідною стає власна реалізація в новому соціальному середовищі. У людини з активною адаптацією коло спілкування й інтересів ширше. У кінцевому рахунку, цей рівень адаптації веде до гармонійної єдності з людьми, із собою, зі світом [9].

При вступі у ВНЗ з абітурієнтами проводяться бесіди та тестування з метою виявлення їх рівня підготовки та соціальної адаптації. Скориставшись дидактичним підходом, період адаптації можна поділити на зовнішній та внутрішній. Основним засобом впливу періоду адаптації є виховна робота, проведення якої, є основним завданням куратора.

Виховна робота розпочинається, на нашу думку, із співбесід при здачі документів абітурієнтами для вступу у ВНЗ (секретар приймальної комісії). Таким чином вже розпочинається формування груп, коли проходить детальне знайомство з особовими справами майбутніх студентів: даними про батьків; адресами їх проживання, оцінками знань; даними про нахили до наукової, культурної та громадської роботи. Після зарахування на факультет складаються спеціальні картки студентів, у яких фіксується їх індивідуальний розвиток, спосіб мислення, характер, темперамент тощо. На допомогу вихователям підключається психолог. Будь-який процес пристосування до нових умов є процес психологічний, а, отже, присутність і кваліфікована допомога психолога в процесі навчання та виховання є необхідною.

Студенти з першого дня навчання організуються в групи. Кожна група обирає старосту і за нею закріплюються куратор, а також студенти випускних груп. Вони ще зовсім недавно проходили цей шлях, тому допомога наставника-старшокурсника не буде зайвою для першокурсників. Старшокурсники організують центр „Телефон довіри”, проводять тематичні зустрічі, вечори, вікторини, створюють гуртки за інтересами, спільно з першокурсниками випускають газету, організують внутрішньовузівський радіо-телецентр тощо.

Робота вихователів-наставників має полягати в координації дій студентів-випускників, у виданні методичної літератури, збірників, проведення аналізу виховної та навчальної роботи, залучення студентів до громадського життя навчального закладу.

Одне із провідних завдань куратора полягає в тому, щоб кожний студент утвердився в тому, що він особистість, спонукати його до активної діяльності, пошуків, прагнення принести користь оточуючим, своєму народові. Для нормальної і швидкої адаптації куратори повинні створити для студентів психологічний комфорт в групі – бажаний для студента стан, який свідчить про гармонію у внутрішньому, психічному і соціальному його житті. Студент відчуває комфорт, коли задовольняються його основні потреби, коли оточуючі люди виявляють до нього прихильність, коли він сам задоволений результатами своєї діяльності.

Чітко вираженою є низка труднощів, з якими стикається студент у період адаптації: емоційне переживання, пов'язане з відсутністю звичного оточення однокласників, де панувала взаємна допомога і моральна підтримка; невпевненість мотивації вибору професії, недостатня підготовка до неї; невміння здійснювати процеси самореалізації, які посилюються відсутністю звичного повсякденного педагогічного контролю; пошук оптимального режиму праці і відпочинку в нових умовах; налагодження побуту і самоуправління – особливо під час переходу з домашніх умов до гуртожитку; відсутність навичок самовиховання та самоосвіти тощо. Це зумовлюється і тим, що в школі провідною формою навчання є урок. Учень щодня повинен бути готовим відповідати на запитання вчителя, день-у-день доводиться виконувати домашні завдання. У вищому навчальному закладі провідною формою навчання – лекція. Звіт про засвоєння навчального матеріалу вимагається лише двічі на рік [5]. Лекція прилучає студента до спільної з лектором розумової діяльності. В. Даль визначав лекцію, як „учбову годину професора”.

Які ж передумови адаптації студентів до нових умов навчання у вищому навчальному закладі?

Як відмічає ряд дослідників, багато абітурієнтів приходять у вищі навчальні заклади за покликанням, проявляють інтерес до обраної спеціальності і для таких студентів період адаптації буде менш складним. Але значна частина студентів вступає у вищі навчальні заклади за велінням батьків або фінансовими можливостями. В результаті випускники навчального закладу частіше працюють не за призначенням. Такі абітурієнти стають студентами лише для отримання диплома про вищу освіту і ніколи не працюють за спеціальністю. А тому важливо враховувати, щоб абітурієнт вступає у вищий навчальний заклад за покликанням [8].

Наступна умова пов'язана з недостатньою освітньою підготовкою студентів, з низьким рівнем знань, умінь та навичок. Таким студентам навчання даватиметься важко. Особливо це стосується такого предмету як інформатика. Комп'ютери увійшли в наше життя і їх застосування здійснюється дуже швидко. Наступне покоління вже не уявлятиме свого життя без Інтернету, так, як ми не уявляємо свого життя без радіо, телебачення та ін.

Ще одна важлива умова – це здібності. Бажання і знання мають поєднуватись із здібностями. Це не означає, що здібності можливі без знань та бажання, але, як кажуть у народі, „добре, коли людина завжди на своєму місці”. Здібності можна розвинути під час навчання у ВНЗ, тоді людина з посередніми задатками може стати кращим фахівцем, ніж здібна людина, що спонукається насильно.

З метою з'ясування умов проходження процесу адаптації студентів I курсу РДГУ до навчання у вузі науково-дослідною лабораторією з професійної орієнтації учнівської молоді “Прогноз” було проведено опитування. Анкетуванням було охоплено 330 студентів історико-соціологічного, педагогічного, музично-педагогічного, фізико-технологічного, музичної творчості та художньо-педагогічного факультетів, з яких 23% чоловічої і 77% жіночої статі. Нас цікавили питання мети вступу до конкретного вузу; успішності студентів за час навчання у школі та вузі, мотивації навчання; інтереси, захоплення; відношення до навчання, викладацького складу, роботи бібліотеки; а також те, з якими труднощами зіткнулися студенти за перший рік навчання у вузі. Нас цікавили також побажання студентів щодо оптимізації навчально-виховного процесу в університеті. (Питання анкети подано у додатку 1.)

Аналіз отриманих даних показав, що вступ до РДГУ був вмотивований необхідністю отримати будь-яку вищу освіту у 42,3% опитаних; 26,9% - при вступі до університету керувалися порадами як вчителів, так і батьків; 21,5% - вважають що професія вчителя надасть їм можливість бути матеріально забезпеченими у майбутньому; 26,2% - вважають, що педагогічна діяльність може бути джерелом їхнього морального задоволення та надасть можливість самореалізуватись у майбутньому, оскільки ця професія їм до душі. Для 16,9% - вступ до РДГУ виявився запасним варіантом на випадок провалу іспитів в іншому вузі; 17,7% - бачать у професії педагога можливість особистісного самовираження; 6,9% студентів керувалися утилітарним мотивом і обирали даний вуз тільки через те, що він розташований поблизу від їхнього місця проживання. 6,2% - опитаних вступили до університету, щоб скористатися правом отримати відстрочку від служби у збройних силах України; 6,2% - першокурсників вважає, що вступ до РДГУ є порівняно легким і не складає значних труднощів (порівняно зі вступом до

інших ВНЗ).

При проведенні опитування нас цікавило те, яким чином відбувалася підготовка до вступу в університет. Найбільша кількість опитаних, а це 63,1%, готувалася самостійно. Додаткові консультації вчителів знадобилися 15,4% абітурієнтів і стільки ж займалися з репетитором; 9,2% - займалися на підготовчих курсах; у 5,4% – довузівська підготовка потребувала витрати значних коштів; 7,7% опитаних взагалі не доводилось проявляти додаткових зусиль.

Навчання в університеті складає незначні труднощі для 54,2% першокурсників; не складає труднощів лише для 4,2% опитаних; складало труднощі, які були усунуті для -29,2%, а для 12,5% - ці труднощі залишаються і на даний час. Успішність даної вибірки студентів за перший семестр була такою: відмінно – 12,3%; відмінно та добре – 30,8%; відмінно, добре, задовільно – 33,8%; задовільно – 15,4%; добре, задовільно – 3,1%; добре – 3,1%; відмінно, задовільно – 1,5%.

Для порівняння, у школі успішність опитаних першокурсників була такою: відмінно – 17,7%; відмінно та добре – 63,1%; добре і задовільно – 10,8%; задовільно – 2,3%; відмінно, добре, задовільно – 6,2%.

З бажанням в університеті навчається 23,1% опитаних, без бажання – 7,7% і ще не визначилися 15,4% анкетованих; але найбільше (39,2%) першокурсників навчаються швидше з бажанням.

Не шкодують про вибір даного вузу та спеціальності – 27,7%; при повторній нагоді в даний університет, але на іншу спеціальність поступали б – 18,5%; на дану спеціальність, але в інший вуз – 4,6%; жалкують про вступ до вузу – 20%; не змогли дати однозначної відповіді – 29,2% студентів.

Першокурсники вважають, що ті труднощі, які виникають у них в житті та навчанні, вони можуть подолати – 68,5%; можуть, але не хочуть подолати – 10,8%; хочуть, але не можуть подолати – 13,1%; байдуже до власних проблем ставиться 3,8% опитаних.

Навчатися краще студентам перешкоджають наступні причини: відсутність бажання (30%); власні лінощі та байдужість (25,4%); відсутність підручників (14,6%); розчарування у виборі професії (23,1%); не вистачає сили волі (16,2%); незадовільний стан здоров'я (13,8%); складне матеріальне становище, яке примушує підробляти (14,6%); незрозуміле викладання матеріалу (29,2%); незадовільні побутові умови (10%); невміння організувати свою самостійну роботу (30,8%). Задоволені станом справ лише – 13,1%.

Незважаючи ні на які перешкоди, першокурсники все-таки вважають, що процес адаптації до навчання у вузі відбувався у 30,8% – швидко та легко; порівняно швидко та легко адаптувалися – 35,4%; відчувалися певні труднощі у 26,2% опитаних; і лише 0,8% опитаних зіткнулися з великими труднощами; ні один студент не відніс себе до числа неадаптованих, а 6,9% - ще не можуть визначитися.

Успішній адаптації студентів, на їх погляд, сприяли такі фактори, як: вироблений стиль роботи у школі – 31,5%; постійна самостійна робота – 18,5%; допомога друзів – 24,6%; допомога батьків, рідних – 13,1%; допомога викладачів – 11,5% і лише 1,5% - завдячують куратору. Що стосується відношення викладачів до студентів, то: найбільше (40%) з них переконані, що до них ставляться як до суб'єкта навчання, 13,1% - як до майбутніх колег, 25,4% - відчують, що викладачі ставляться до них з повагою, 6,9% - як не прикро, бачать байдужість, а 7,7% - зверхність у відношенні до себе з боку викладачів.

Серед всіх опитаних 23,8% вважають, що вони отримали достатню підготовку у школі для навчання у вузі: “швидше так” – відповіли 32,3%; швидше ні – 24,6%; власну підготовку вважають недостатньою – 8,5%; 10,8% - мали труднощі з відповіддю на питання про рівень їх шкільної підготовки.

Роботою бібліотеки РДГУ задоволені 34,6% опитаних; незадоволені – 10%.

Нижче представлена сфера інтересів студентів I курсу, з них: захоплюються: музикою – 43,8%; художньою літературою – 34,6%; спортом – 32,3%; образотворчим мистецтвом – 10%, хореографією – 8,5%; взагалі нічим не цікавляться – 5,4%.

Що стосується конкретних вмінь та навичок, якими володіють студенти, то: вміють в'язати – 37,7%; малювати – 39,2%; грати на музичних інструментах – 32,3%; співати – 35,4%; писати вірші та прозові твори – 17,7%; плести – 13,8%; декламувати – 12,3%; ремонтувати побутову техніку – 10,8%; нічого не вміють робити – 6,2%.

Вступаючи до вузу та навчаючись у ньому, студенти переслідують певну мету. Ми намагались, в процесі опитування, дізнатись, чи є університет для студентів засобом досягнення їх мети. На дане питання ми отримали наступні відповіді: так – 8,5%; швидше так, ніж ні – 45,4%; швидше ні, ніж так – 33,8%; ні – 9,2%.

Найбільш актуальними в даний час для студентів є: молодіжні питання – 55,4%; соціально-економічні проблеми – 30%; політичні події – 23,1%; культурно-мистецькі досягнення – 13,1%; теологія – 3,1%.

Відносно свого майбутнього студенти мають наступні думки: своє майбутнє чітко не уявляють – 55,4%; будуть педагогічними працівниками – 16,9%; підприємцями – 13,1%; керівниками школи – 6,2%; аспірантами – 6,2%.

Стосовно оптимізації навчально-виховного процесу і покращення умов адаптації в університеті

студенти висловили такі думки: змінити вимоги кафедри фізичного виховання щодо фізичної підготовки студентів, для яких фізичне виховання не є фаховою дисципліною; зробити буфет або їдальню в приміщенні вузу; більше навчального часу виділяти на фахові дисципліни; збільшити кількість аудиторій; зменшити навантаження та ввести вільне відвідування лекцій та практичних занять; надати можливість користуватись мережею Інтернет; ввести 5-тиденний навчальний тиждень; підвищити рівень професійності викладання; покращити матеріально-технічну базу; зменшити кількість “нецікавих” предметів; організувати відділ з пошуку роботи для студентів; поновити та “підсилити” викладацький склад; відноситись з розумінням до студента; деяким викладачам бути більш вимогливими та на відповідному рівні давати знання; треба змінювати все; потрібно проводити більше організаційних заходів; посилити контроль знань; поставити в аудиторіях якісні дошки; добудувати новий корпус; надавати можливість користуватись ЕОМ (фізико-технологічний факультет); викладання хімії здійснювати на вищому рівні; забезпечити приміщення для лабораторій з хімії і створити на належному рівні матеріально-технічну базу для хімії.

Житлові умови також відіграють суттєву роль у процесі адаптації студентів I курсу, серед яких: проживають у гуртожитку – 50%; проживають разом з батьками – 31,5%; знімають квартиру – 10,8%; мають окрему квартиру – 5,4%; мають власний будинок – 1,5%.

Щоб полегшити процес адаптації в умовах вищої школи, на нашу думку, потрібно забезпечити наступність входження в новий режим та відповідну підготовку, виховувати у першокурсників уміння переборювати труднощі. Для цього у школі випускних класах необхідно активніше запроваджувати лекцію, як одну із форм навчання. Учням слід пропонувати написання рефератів, розповідей на заздалегідь передбачену тему, проведення семінарів, розробку індивідуальних методів систематизації нового матеріалу.

Цей період характеризуватиме передадаптаційний етап випускника школи – майбутнього абітурієнта, мобілізації всіх знань та умінь, здобутих протягом навчання в школі. Це період вирішення найважливішого питання: „Ким бути?”. Саме від нього і залежатиме подальший шлях адаптації у вузі.

Таким чином, основними структурними елементами організації процесу адаптації студентів до умов вузу є: врахування специфіки першого року навчання у вузі та багатофакторності виховних дій в адаптаційному періоді; врахування наявного рівня адаптованості студентів до вузу; органічне поєднання можливостей навчально-виховного процесу вузу, особистісних можливостей першокурсника та виховних можливостей колективу академічних груп; створення в групах системи взаємодопомоги, взаємоконтролю в навчальній діяльності, які б сприяли формуванню відповідального ставлення першокурсника до навчання. Основною лінією виховного впливу повинен бути розвиток суспільної активності та самодіяльності учнів 1-го курсу з адаптування її до навчального процесу вузу.

Отже, вся система адаптаційного періоду студентів у вищому навчальному закладі, на нашу думку, повинна бути спрямована на досягнення основної мети – організації сприятливих психолого-педагогічних умов, що забезпечують успішну реалізацію навчально-виховного процесу студентів, які адаптуються в нових умовах вищого навчального закладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Выготский Л.С. Развитие высших психических функций. – М.: АПН, 1980.
2. Боева Л.П. Человек: деятельность и общение. – М.: 1992. – 128 с.
3. Дьяченко М.И., Кандыбович А.А. Психология высшей школы: Особенности деятельности и преподавателей вуза. – Минск: БГУ, 1981.
4. Зденевич Л.В. Організаційно – методичні основи адаптації першокурсників.// Оновлення змісту, форм і методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць: Наукові записки РДГУ Вип.19. – Рівне: РДГУ, 2002. – С. 135-139.
5. Елькин Д.Г. Деякі психологічні питання адаптації студентів перших курсів до умов вищої школи.//Проблеми вищої школи. Вип.19. – К., 1974. – С. 49-52.
6. Мудрик А.В. Введение в социальную педагогику. – М., 1997. – 137 с.
7. Рощенюк А.М. Адаптація студентів-першокурсників до навчання і виховання в закладах освіти. //Оновлення змісту, форм і методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць: Наукові записки РДГУ. Вип. 17. – Рівне: РДГУ, 2001. – С. 45-52.
8. Рощенюк А.М. Проблеми адаптації студентів-першокурсників у вищому навчальному закладі. //Оновлення змісту, форм і методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць: Наукові записки РДГУ. – Рівне, 2001. – Вип. 15. – С. 85-89.
9. Селіверстов С.І. Деякі проблеми адаптації студентів першого курсу у вищому закладі.//Проблеми освіти. – К., 1997. – Вип. 10. – С. 135-140.
10. Социальная педагогика./Сост. Т.Ю. Ахундова и др. – М., 1992. – 128с.

ДОДАТОК 1

АНКЕТА ПЕРШОКУРСНИКА РДГУ

Шановні першокурсники! Дослідницька лабораторія університету “Прогноз” звертається до Вас з проханням взяти участь у соціологічному дослідженні. Мета дослідження – визначення проблем підготовки абітурієнтів до вступу у вищий навчальний заклад та успішної навчальної діяльності в ньому.

Прочитавши запитання та відповіді, виберіть ті, які відповідають Вашій думці. Якщо жоден варіант не задовільняє, запишіть власну відповідь у залишеному для цього місці.

Анкета анонімна. Ваші відповіді будуть узагальнені разом з іншими відповідями респондентів, тому надіємось на Вашу відвертість і принциповість.

1. Які мотиви вступу в університет на дану спеціальність (можна вказати 2-3 варіанти):
 1. майбутнє матеріальне забезпечення;
 2. за порадою вчителів, батьків, друзів;
 3. бажання самовиразись;
 4. необхідність отримати будь-яку вищу освіту;
 5. місце навчання знаходиться за місцем проживання;
 6. легко поступити;
 7. отримати відстрочку від призову в армію;
 8. в інші вузи вступити не було можливості;
 9. мені не було різниці, лише скоріше стати самостійним;
 10. мені подобається професія (педагога, психолога,);
 11. інші причини.
2. Для вступу в університет Вам довелося:
 1. готуватися самостійно;
 2. брати консультації;
 3. використовувати репетитора;
 4. додаткових зусиль проявляти не доводилось;
 5. займатися на курсах, організованих при університеті;
 6. витратити значні кошти;
 7. інше _____
3. У школі Ви навчалися на:
 1. “відмінно”;
 2. “відмінно” і “добре”;
 3. на “добре” і “задовільно”;
 4. на “задовільно”;
 5. на “відмінно”, “добре” і “задовільно”.

4. Навчальна діяльність для Вас в університеті:

 1. не складає труднощів;
 2. складає незначні труднощі;
 3. склала труднощі, які були згодом усунуті;
 4. складає відповідні труднощі, які залишилися і тепер.
5. Першу сесію Ви склали на:
 1. “відмінно”;
 2. “відмінно” і “добре”;
 3. “відмінно”, “добре”, “задовільно”;
 4. “задовільно”;
 5. були незадовільні оцінки, які ліквідовані;
 6. “добре”, “задовільно”;
 7. “добре”;
 8. “відмінно”, “задовільно”.
6. Як би Вам знову довелося вступати до ВНЗ, чи поступали б Ви знову у цей університет і на цю спеціальність?
 1. так;
 2. у даний університет, але на іншу спеціальність;
 3. на дану спеціальність, але в інший ВНЗ;
 4. ні;
 5. не знаю;

7. В університеті Ви навчатесь:

 1. з бажанням;
 2. швидше з бажанням;
 3. швидше без бажання;
 4. без бажання;

5. не знаю.
8. Виникають у Вас труднощі у навчанні, житті, які Ви:
1. можете подолати;
 2. швидше не можете подолати;
 3. хочете, але не можете подолати;
 4. може, але не хочете подолати;
 5. не можете і не хочете долати;
 6. Вам байдуже.
9. Вкажіть, будь-ласка, причини, які не дозволяють Вам навчатись краще (можливі 4-5 варіантів відповіді):
1. складне матеріальне становище, а тому потрібно підробляти;
 2. Ви задоволені станом справ;
 3. відсутність бажання;
 4. стан здоров'я;
 5. власні лінощі, байдужість;
 6. розчарування у виборі професії;
 7. не вистачає сили волі;
 8. викладач незрозуміло викладає матеріал;
 9. відсутність підручників та іншої літератури;
 10. не вмію організовувати свою самостійну роботу;
 11. незадовільні побутові умови для навчання;
 12. інші причини _____.
10. До навчання у вузі Ви адаптувалися:
1. швидко і легко;
 2. порівняно швидко і легко;
 3. відчувалися певні труднощі;
 4. з великими труднощами;
 5. не адаптувався;
 6. важко сказати.
11. Що сприяло Вашій адаптації у вузі:
1. вироблений стиль роботи у школі;
 2. допомога друзів;
 3. допомога викладачів;
 4. допомога куратора;
 5. постійна самостійна робота;
 6. допомога батьків, рідних;
 7. інші причини _____.
12. Чи достатню Ви отримали підготовку у школі для навчання у вузі:
1. так;
 2. швидше так;
 3. швидше ні;
 4. ні;
 5. не знаю.
13. Чи задоволені Ви роботою бібліотеки, читального залу:
1. так;
 2. швидше так;
 3. швидше ні;
 4. ні;
 5. Ваші побажання _____.
14. Викладачі відносяться до Вас:
1. з повагою;
 2. як до майбутніх колег;
 3. як до суб'єкта навчання;
 4. офіційно стримано;
 5. байдуже;
 6. зверхньо;
 7. інші відповіді _____.
15. Ви захоплюєтесь:
1. художньою літературою;
 2. музикою (якою _____);

3. спортом (яким видом _____);
4. образотворчим мистецтвом;
5. хореографією;
6. нічим;
7. іншим _____.
16. Ви можете:
1. грати на муз.інструменті;
2. малювати;
3. в'язати;
4. плести;
5. декламувати;
6. писати вірші, прозові твори;
7. співати;
8. інше _____;
9. ремонтувати побутову техніку;
10. нічого не вмію.
17. Ви вважаєте, що для досягнення вашої мети створені належні умови:
1. так;
2. швидше так, як ні;
3. швидше ні, як так;
4. ні;
5. інше.
18. Які проблеми Вас сьогодні найбільше цікавлять?
1. політичні події;
2. соціально-економічні проблеми;
3. молодіжні питання;
4. наукові досягнення;
5. культурно-мистецькі досягнення;
6. теологія;
7. інше _____;
8. нічим не цікавлюсь.
19. Чи можете спрогнозувати своє майбутнє через 5-10 років. Ви будете?
1. педагогічний працівник (вчитель);
2. керівник школи;
3. аспірант;
4. будь-яка діяльність, що виключає педагогічну;
5. підприємець;
6. своє майбутнє чітко не уявляю;
7. інше _____;
20. Що б Ви змінили в організації навчально-виховного процесу в університеті (Ваші поради та пропозиції):
1. _____.
21. Ваші житлові умови:
1. проживаю в гуртожитку;
2. знімаю кімнату (скільки чоловік _____);
3. проживаю разом з батьками;
4. маю окрему квартиру;
5. маю власний будинок;
6. інше _____.

Ваша стать: 1-чол; 2-жіноч.

Ваш вік _____, факультет _____

Дякуємо за участь в опитуванні.

Одержано редакцією 12.10.2002.

ЗМІСТ

Вступне слово.....	3
Малафійк І.В. Системний підхід у дидактиці.....	4
Коновалова В.Б. Комунікативність як один з виразників системно-розвивального підходу під час вивчення іноземної мови у вищому навчальному закладі.....	9
Шевчук О.А. Системний підхід у реалізації програми “Основи валеології”.....	11
Пеньковська Н.М. Рефлексія як новоутворення молодшого шкільного віку.....	13
Іванова Л.І. Літературна освіта молодших школярів у системі розвивального навчання.....	16
Воронюк І.В. Розвиваючі психологічні засоби стимулювання творчості молодших школярів.....	18
Єдімент Л.І. Застосування музичних редакторів в умовах системно-розвивального навчання учнів середніх класів.....	21
Поніманська Т.І. Філософсько-педагогічна сутність гуманістичного виховання.....	23
Пальчевський С.С. Розвиваючі основи контролю і оцінки сугестопедичної навчальної діяльності.....	26
Дичківська І.М. Система розвивального навчання О. Декролі як інноваційна педагогічна технологія.....	29
Максим’юк С.П. Суть, передумови та етапи становлення системи розвивального навчання.....	32
Бєлова С.А. Проблеми розвивального навчання в теорії та практиці німецької реформаторської педагогіки початку ХХ ст. (“педагогіка особистості”).....	34
Бандура Р.Р., Рудь Г.В. Розвивальне навчання в історичному аспекті.....	38
Хролець О.І. Виховний і розвивальний потенціал уроків читання.....	41
Мороз Л.В. Проблема засвоєння лексики як розвитку розумової діяльності студентів.....	43
Галатюк Ю.М. Проектування творчої навчальної діяльності з фізики як система дидактичних задач.....	47
Малафійк І.В., Опанасик А.В. Окремі шляхи реалізації продуктивного навчання у системі підготовки майбутнього спеціаліста.....	51
Остапчук М.В., Бабійчук Т.П. Шляхи підвищення ефективності навчального процесу.....	54
Суботіна Ю.А. Сприйняття геометричних образів учнями 5-6 класів на уроках математики за допомогою візуальних засобів POWER POINT.....	58
Малафійк О.І. Про організаційно-педагогічні заходи з розвитку уяви та образного мислення у школярів на комп’ютерній основі.....	60
Пікалова В.В. Педагогічні можливості використання макроконструкцій у пакетах динамічної геометрії.....	61
Семенюк М.П., Степанюк С.В. Оптимізація корекційного навчання молодших школярів із загальним мовним недорозвитком.....	64
Оксенюк О.В. Духовний розвиток – системоутворюючий чинник гуманітарних знань.....	67
Мунтян С.Г. Методологічний аспект навчання студентів іноземних мов.....	69
Соколовська С.В. Рухливі ігри на заняттях з іноземної мови в дитячому садку.....	71
Редько В.Г. Визначальні тенденції в конструюванні змісту шкільного підручника іноземної мови.....	75
Поривай С.Д. Творчий розвиток особистості школяра засобами музичного мистецтва.....	78
Швидків Г.Р. Дидактичні принципи вокального навчання студентів музично-педагогічних факультетів вищих закладів освіти.....	82
Кіндрат В.К. Проблема сенситивних періодів онтогенезу молодшого школяра у фізичному вихованні.....	85
Вербець В.В. Теоретичні основи формування соціологічної культури молоді.....	87
Фіщук В.Г. В.О.Сухомлинський про самовиховання підлітків.....	90
Терешко Л.В. Актуальність проблеми формування загальнолюдських цінностей особистості.....	92
Цюлюпа С.Д. Культура вільного часу студентів.....	95
Граб О.В. Вирішення проблем освіти у вихованні молоді через організацію дозвілля.....	99
Середович В.В. Розвиток пізнавальної активності молодших учнів на основі поєднання навчання з образотворчою діяльністю.....	101
Степанець Л.І. Удосконалення мовленнєвої діяльності школярів в умовах гурткової роботи школи.....	104
Новоселецький М.Ю., Янцур М.С., Дем’яненко І.О., Федорова І.Л. До проблеми адаптації студентів-першокурсників рівненського державного гуманітарного університету.....	105
Бондаренко М.І. Активізація навчального процесу у вищому навчальному закладі через самостійну роботу студентів.....	113
Сілков В.В. Дякі аспекти створення концепції теоретико-методичних основ особистісно-зорієнтованого навчання математики молодших школярів.....	117
Ікуніна З.І., Трубник І.В. До питання формування розумових операцій у дошкільників при проведенні дидактичних ігор та занять.....	121
Семеног О.М. Формування мовної особистості майбутнього вчителя.....	125
Дронова О.О. Психолого-педагогічні умови розвитку дитячого малюнка засобами казки.....	130

Іванова А.В. Проблема формування національної самосвідомості молоді в системі розвиваючого навчання.....	134
Огурцова С.В. Особливості занять ліпленням у контексті “Базового компоненту дошкільної освіти в Україні”.....	137
Джура О.Ф. Основні наукові принципи Б. Яворського у вченні про ладову організацію музичного мистецтва.....	140
Гаврилова Г.П. Літературна підготовка майбутніх учителів-словесників в умовах національного відродження (народознавчий аспект).....	144
Герман Н.В. Безпека життєдіяльності дитини у педагогічних поглядах М.М. Коцюбинського.....	148
Водолага Н.В. Добір методів навчання в роботі з дітьми різного віку.....	150
Ярмак Т.М. Деякі питання підвищення ефективності індивідуальних занять з фортепіано.....	155
Журба Л.В. Навчання домашнього читання англійською мовою на комбінованих факультетах (англійська мова як друга спеціальність).....	160
Георгян Н.М. Ритміка як засіб розвитку рухової культури дітей старшого дошкільного віку.....	166
Маркус Н.В. Особливості застосування інформаційних технологій як засобу гуманізації навчання молодших школярів.....	171
Гумінська О.О. Розвивальне навчання на уроках музики.....	173
Відомості про авторів	177

Наукове видання

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
закладах освіти

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 23

Заснований в 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.

Редактор збірника наукових праць Малафіїк І.В.

Технічний редактор Курченко Н.Б.

Комп'ютерна верстка Хомяк О.Л.

Здано до набору 12.08.2002 р. Підписано до друку 31.10.2002 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 25,65. Обл. вид. арк. 26,54. Замовлення № 15/1. Наклад 100.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і трудової підготовки
(к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 **Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 22. —
Рівне: РДГУ, 2002. — 180 с.**

ISBN 966 — 7281 — 07 — 4.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії і практики розвивального навчання, а також з питань педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20